

של המחנה, וכן מנהל הקנטינה המרכזית, הכל היה מאד זול ומי שהפרטתה וזאת מצויה בכיסו יכול היה לגזון את מזונו לפי טעמו, בעד פרטות.

החיים הפוליטיים, החברתיים והתרבותיים היו מאורגנים טוב. מהארץ באו שליחים מכל הארגונים והם נתנו הדרכה ועצות לכל דורש, איך להתכונן לחיים בארץ ישראל, ארגנו שעורים והרצאות. כל ארגון הוציא ירחון או שבועון משלו וכן עזרו השליחים להחקשד עם קרובים בארץ ישראל. ההגנה הזאת פעילה מאד, מארץ ישראל שלחו לקפריסין מדריכים שנתנו הרצאות ואימנו את הצעירים גם בנשק, כמוכן הכל במתרח בחוף הצרפתים, כן נחפרה מנהרה שדרכה הוברחו מאות צעירים לארץ ישראל. בזמן חיסול המחנות היו חסרים לפי החשבון של האנגלים קרוב לאלף מעפילים.

את המחנות ניהלו הארגונים הפוליטיים של המעפילים. היו שני סוגי מחנות: מחנות קיץ ומחנות חורף, לכל מחנה זיתה מזכירות שניתלה אותו, לשמנה המחנות מזכירות משותפת, שגם בה היו מיוצגות כל המפלגות. זה היה כמו ממשלה בעיר אנפין.

את החיים התרבותיים אירגן הוועד למען גולי קפריסין. הם ארגנו בתי ספר לכל הגילים. היו בתי ספר לילדים וגם לבוגדים להשתלמויות שונות בדמה גבוהה. היו שם רבנים ומועצה דתית, בהנהלתו של הרב הגאון ארנברג ז"ל שהיה אז עולה חדש, ואח"כ חבר בית-הדין בת"א. עזרו על ידו רבנים מהמעפילים. הם חילקו לכל חתן טלית ולכל בר מצוה זוג חפילין, הם סדרו חופה וקידושין לזוגות הצעירים, הרב פישמן מחיפה שהיה מסדר קדושין בקפריסין סיפר לי שבל"ג בעומר בשנת תשי"ח סידר שש עשרה חופות וקדושין. כמעט שלא עבר יום במשך השנה שלא היתה בו חתונה.

בשנתיים וחצי של קיום מחנות המעפילים, נולדו שם יותר מאלף ילדים. כל אם שילדה קיבלה חבילה מהגוינט, ובה חדרים והכרחיים. כמו כן אמחות שהניקו, קבלו תוספת מזון. האמהות שילדו שם את ילדיהם, סבלו סאד. הן הרגישו את השבי על בשדן. בית החולים דחוק היה מהמחנות עשרות קילומטרים. הן היו צריכות לנסוע באמבולנס אחרי שאחוז אותן צירי לידה מרחק רב שכוח לבדן בלי ליווי. כבית חולים היתה הצפיפות ללא נשוא, ולא היו מספיק דופאים ואחיות.

אשתי ילדה שם בינואר 1949 את בתנו הבכורה. היא סיפרה, שלא היה מי שיתן לה קצת מים לשתות, ואחרי שלושה ימים שלחו אותה בחזרה בקור החורפי לצריף. הפעוטה היחה בבית התינוקות במחנה אחר במרחק רב סאד, והיא נאלצה ללכת בדגל דרך הגשרים העיליים בבון הגדול כמה פעמים ביום, כדי להניק את הילדה. המצב הביא אותה לאפיסת כוחות.

יום הכריזו ברמקול את החדשות מארץ ישראל ומהעולם הגדול, וכן

יוסף אהרן כרמל

"מרד" במחנות המעפילים בקפריסין

לפני שהגענו לקפריסין יצאה פקודה מטעם ההגנה, להשמיד את כל המסמכים שבכשוננו כדי שהאנגלים לא יוכלו להחזיר אותנו לארץ. המוצא אנל ואשתי לא השמדנו את המסמכים, רק מחקנו את שם המקום והמדינה מכל המסמכים שברשותנו. ראיתי איך אשה אחת מאיצה באחיה להשמיד את מסמך התואר הדוקטוראט שלו, ואחרי שהשמיד, התחרט ופרץ בבכי מר כילד וילל: "מה עשיתי? מה אעשה בלי התואר שעברתי עליו שנים ועכשיו אין לי כל הוכחה על למודי?" אבל גם לנו לא היתה הרחחה, כי האנגלים לקחו מאתנו את כל המסמכים והתמונות היקרות שהיו לנו. כך אבדה תעודה ההוראת של אשתי מהסמינר באראד.

בראשית ינואר 1948 הגענו לקפריסין. עברו שלושה ימים עד שידד אחרון המעפילים מן האניות. כשעברתי את השער של מחנות החודף 67, ראיתי את עצמי שוב אסיד בין גדרי תייל, מגדלים ורקורים, לבי נעשה עלי מר, מדוע אחרי השחרור מעול הנאצים אנחנו שוב תחת מסגר וברית, ובמיוחד ע"י האנגלים הקוראים לעצמם "עם התנ"ך", ואוסרים אותנו על שאיפתנו לחזור לארץ התנ"ך? אפילו בחלומותי השחורים לא יכולתי לתאר לעצמי מה מצפה לנו. אחרי שעבר ההלם הראשון ראיתי שהשד אינו גורא כל כך. נציגים מכל הארגונים חיכו לנו, כל ארגון לקח תחת חסוהו את אנשיו, ושיכן אותם מי באוהל, מי בצריף — הכל לפי המזל, אחרי כמה שעות היתה לנו פינה משלנו ועוד באותו ערב ישבתי בבית הכנסת ולמדתי אחרי תפילת מעריב את הדין היומי בין קהל גדול. המזון שנתנו האנגלים, היה מורכב ממנות אוכל של שבויים. שלא השביע את רעבונו, אבל הגוינט חילק תוספת מזון, וכן נתן הוועד למען גולי קפריסין תוספת לשבתות ולחגים.

את המזון אפשר היה לקבל בשני אופנים. במטבח שם קבלנו אוכל מוכן, או שניתן היה לבשל באופן פרטי. אנשים אלו קיבלו כל יום מזון בלתי מבושל.

חלוקת המזון עוררה בעינה רבות. חיתוך הבשר לפי מכסת נפשות גזל זמן רב כל יום והיה מלווה בדין ודברים. במשך הזמן הפכה חלוקת המזון לטורח ולמשא. כדאי לציין, שאוכלי כשר קיבלו בשר טרי, ששחטו השוחטים שבין המעפילים בבית המטבחים שבאי. מים מתוקים לא היו כל היום, כל מחנה קיבל הקצבה למשך כמה שעות, ואו היו צריכים להכין בכלים מים לכל היום. יום יום עמדו בחור לקבל מים מתוקים, אולם מי ים להתקלח ולגקיון היו כל היום.

הגוינט אירגן קנטינות במחנות, וסוחרים יהודים באי הביאו סחורות פעמיים בשבוע. לפי הזמנה כל מה שהיה דרוש, ששה חודשים הייתי מנהל הקנטינר

את ההוראות של המזכירות. במחנה פעלה משטרה מבין המעפילים אשר שמרה על הסדר במחנות, תחת פיקוחה היה גם בית סוהר.

גם בית משפט פעל במחנה. הוא היה מורכב ממשפטנים שמבין המעפילים. היתה להם סמכות לדון בין איש לרעהו בנוקי ממון, זגם בעניינים פליליים. אני ג"כ נזדקקתי לבית המשפט כתובע: דומניה לא הרשתה לקחת בעת עלייתנו רק 15 ק"ג חפצים, כולל מזון לנפש. אבל לילדי הקיבוץ שהעליתי ארצה — לא היה להם 15 ק"ג לנפש. ובגלל כך עזבו לי כמה חלוצים חכניו לצורורותיהם גם תנ"ך מלבי"ם והליפה ישנה שלי. כולם התווירו לי זאת בקפריסין, חוץ מאחד. פניתי לבית המשפט, בעיקר בגלל הספרים שהיו אצלו. נערך משפט שארך כמה ימים, הבאתי כמה עדים, ובתוכם את המדריך, אחרי שבית המשפט שמע את טענות שני הצדדים — והעדים. הוצא פסק דין, חייבוהו להחזיר את חפצי, והגדילו לעשות בזה שדנו אותו לשבוע מאסר. כן הטילו עליו לעבוד בנקיון השרותים הצבוריים במחנות. החליטו שיעבירו את כל החומר לבית המשפט בארץ ישראל אחדי עלייתו ארצה. פסק הדין פורסם במשך שלושה ימים ברמקול בכל המחנות. אמנם זה היה פסק דין למופת למען ישמעו ויראו. אחדי שמיעת פסק הדין הצהיר הגאשם, שהוא מקבל את הדין, אבל ביקש שלא יעבירו את חומר המשפט לארץ ישראל ותוא היה מוכן לקבל בקפריסין עונש יותר חמור תמורת זאת. אחרי שבית המשפט ביקש את הסכמתי, לא העבירו את החומר לארץ.

הגיע כבר הזמן לספר (על קצה המזלג) דבר שהשתיקו בזמנו, ועד היום לא ידוע לי אם בכלל הופיעה באיזה מקום כתבה על זה. מאז שזה אירע עברו ארבעים שנה ואתרי תקופה כזאת מגלים, גם סודות יותר גדולים. אני הייתי בכל המאורעות האלו בורג קטן מאד, ע"כ אני יכול לספר כמו מי שעומד מהצד ודואה מה מתרחש על פני השטח. אבל איני יודע מה שהתרחש מאחורי הפרגוד.

בשנת תש"ח 1948 בסוף הקיץ היה תם מאד, ומשעמם. אחדי הכרות המדינה, שיחרדה אנגליה את רוב יושבי המחנות בקפריסין חוץ מגילי צבא, שלא הורשו לעלות בטענה, שאנגליה רוצה להשאיר "נייטראלית" במלחמה בין היהודים והערבים. על כן אינה מתירה עליית אנשים, בגיל צבא. עלו ארצה כל הילדים עד גיל 18 וכן המבוגרים מגיל 40 ומעלה והנשים מכל הגילים. המחנות כמעט שהתרוקנו נשארו ס"ה שנים עשר אלף גפשות. רובם דווקים. אחרי שעזבו הזמנים את המחנות באופן פתאומי, התערער כל המבנה הארגוני, החברתי והתרבותי של המחנות, לא היו עוד הופעות בידור, הלימודים ג"כ לא התנהלו כמקודם, כל אחד דטן "מתי יהיה הסוף לחיי המחנות"? וכעת כל אחד הרגיש עצמו כמו היה בסוגר וחשב לעצמו: "הנה קמה מדינת ישראל ואני כאן עוד בשבי". כך הצטברה תמירות בלבן של כל אחד, ויכול להיות שהיה גם רקע פוליטי שבין המפלגות, אבל כאמור לי לא ידוע על זה.

באותה עת התנהל בלייק סקסט במעצת הבטחון, ויכוח בין נציגי ישראל ובין נציגי אנגליה הלורד קדוגן על גורל המחנות בקפריסין. נציגי ישראל התדיסו נגד אנגליה, באיזו זכות הם מחזיקים במחנות ההסגר אורחי ישראל. נציגי אנגליה ענה שאינם מחזיקים בהם בתנאי שביים כטענת ישראל. הם אנשים הפשיים, והרגשתם היא כמו בבית הבראה. אין להם רשות לעלות לישראל, כדי לא לתת פתחון פה לערבים, שאנגליה עוזרת לישראל ומזרימה אליה לחמים.

הגפרוד שהציג את האש היה ראיון שהופיע בעתון האידישאי "אילוסטרירט וואכען בלאט" מאת חבר ההנהלה של הועד למען גולי קפריסין. במאמר פורט כל מה שהגוינט ה"יועד" והסוכנות עושים עבור גולי קפריסין, תיאור שם בצבעים ורודים את החיים בקפריסין, הלך ומנה כרוכל, כמה כסף הוציאו המוסדות למען הגולים לחדש.

הגוינט — עשדים ושתיים אלף לירות אנגליות, היישוב ע"י ועד למען גולי קפריסין — עשרת אלפים לירות שטרלינג, והקדובים שלחו בערך 4 אלף לירות שטרלינג. אחר שהגיע העתון הג"ל לקפריסין, (המאמר עדיין שמור עמדי) החלה התסיסה ונשמעו טענות מכל צד: איפה כל הכסף הזה שמוציאים על השבוננו, הרי מזוננו דל ועלוב? ושנית, מאמר זה מאשר, את כל מה שהנציג של אנגליה הלורד קדוגן, טען בלייק סקסט.

ביום בהיד אחד פרצה לפתע התקוממות. הגולים נהדו ישר לצריף, שבו היה המטבח וחדר האוכל של המיוחסים, של אנשי הגוינט והשליחים. כן אכלו שם גם חלק מהפקידות הבכירה והמינהל. האוכל וההגשה היו שם כמו בבית מלון מפואר. המעפילים עשו שם שמות והשחיתו מכל הבא לידיהם, שפכו את הנפט על שקי הסוכר והאורז, ותוך כמה רגעים היה הצריף וכל מה שבתוכו לתל חרבות. כל עובדי הגוינט וכל השליחים של המוסדות הארגונים שלא גרו במחנות יצאו מבוהלים מהמחנות ולא חזרו, עד שלא הושב הסדר על כנו. אחדי מה שקרה לא יכלה המזכירות המשותפת אפילו בעזרת המשטרה להשיב את הסדר על כנו, המזכירות המשותפת התפסרה וכן התפטר בל אנשי המזכירות של כל המחנות. נתקיים הפסוק: "ובימים ההם אין מלך בישראל איש הישר בעיניו יעשה". הכל היה משותק, יד נעלמה דאגה שהאנדדלמוסיה תגדל. גם חלק מהרופאים נעלמו. במחנה השתררה אנרכיה מוחלטת.

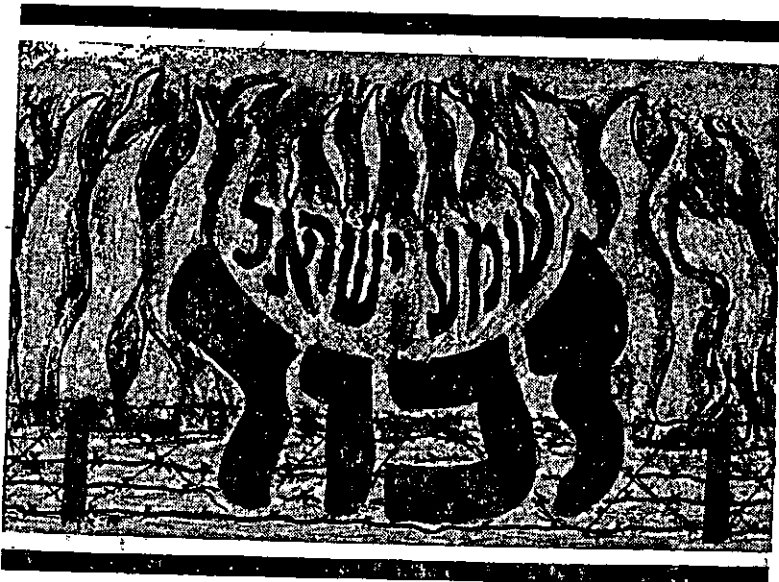
הייתי אז מנהל הקנטינה המרכזית. גם הסותרים הפסיקו להביא את סחורותיהם לקנטינות של המחנות. כל הסחודה שהיתה בקנטינות נמברה תקנטינות הפסיקו לפעול, במצב שנוצד היתה לי בעיה מיוחדת במינה. לא היה לי למי למסור את הפדיון שהצטבר אצלי ע"י היסול המלאי. היו אצלי אלפי דולרים ולירות אנגליות ומאות מטבעות זהב מכל הארצות. בתוך השתוללה מהפיכה וכל איש הישר בעיניו עשה. ואני הייתי בפחד יומם ולילה. שמרתי על האוצר תגדול שבנסיבות מיוחדות הפקידונני בעל כורחי להיות אחראי לו.

כך עברו כשבועיים, בלי שהסרר הושב על כנו. המול היה שההגנה לא התערבה כל הזמן בנעשה ועמדה מצד. ההגנה היתה המוסד היחיד שפעל והיא הצילה את המצב, שלא יתדרדר ולא יגיע למצב קטסטרופלי, כי האוכלוסיה ידעה שיש מי שסמך על הצד על כל מה שמתרחש. אם היה מי שסבל מהמחפיקה הרי אלה היו הפעוטים הרכים. הקנטינות היו סגורות מפני שהספקים לא הביאו סחורה ולא היה אוכל לקטנים. המצב היה כבר בלתי נסבל, אבל לא היה למי לפנות, נטלתי אני את הניגמה על דעת עצמי ובתבתי מכתבים, כמנהל הקנטינה, לספקים היהודים שגרו בלרנקה. ביקשתי מהם בשם הילדים הרכים, שבוודאי לא אשמים, שיביאו תיכף ומיד אספקה, ובעיקר מזון לילדים ואם לאו, הם יהיו אשמים, אם יקרה אסון, הם הפסיקו באופן חד צדדי את ההספקה. ואם הם לא יחדשו אותה תיכף ומיד, אמצא את הדרך להתקשר עם ספקים אחרים. כן תארתי להם את המצב עם הכסף הרב שהצטבר אצלי והזהרתי אותם שאני לא יכול להיות אחראי למה שיכול להתרחש. וראה זה פלא, למחרת זיום באו הסוחרים עם מכוניות מלאות סחורה. בקשתי מהם הסבר על מה שהתרחש, הם ענו לי שאחרי מה שקרה במחנות, הוזייר אותם מי שהוזייר שבל יכנסו למחנות, כי אין מי שיהיה אחראי לשלומם, אבל אחרי שקיבלו את מכתבי, הלכו והראו את המכתב לאנשי הג'וינט, והם אמרו להם: "אם קוראים לכם חזרה — לכו, וברגע שקראו גם לנו לחזור — נחזור". כך נשבר הקרח על ידי והתחיל הקשר עם החוץ. נפתחה הקנטינה והחיים התחילו לאט לאט לחזור למסלולם. אחרי שגילתי שבחוץ מחכים שהיוזמה תבוא מצידנו הלכתי למרכז של אנ"י וספרתי להם מה ששמעתי מהסוחרים הם התליטו לכתוב מכתב לשליח של פא"י, שמעון מאיר, והוא ג"כ הגיע מיד וסיפר, שהמכתב שלנו עשה רושם אדיר על הממשלה הישראלית באי, כי המכתב שלנו היה הראשון שהגיע לשליחים ורק אח"כ כתבו המפלגות האחרות לשליחים שלהם שיתורו.

השליחים אידגנו ועד זמני מביניהם ומההגנה, וסללו את הדרך להיים גורמאליים. הם התליטו לעשות בחירות ולבחור נציגים למועצת המחנות, וכדי להגיע את הרחוקות, החליטו אנשי הג'וינט להופיע לפני הנבחרים ולדבר אליהם כדבר איש אל רעהו. נציג הג'וינט התחיל את דבריו בערך כך: "אתינו היקרים, באנו לתת לכם הסבר. אני מדגיש — הסבר, לא דו"ת, כי דו"ת אני צריך לתת רק לממונים עלי באר"ב, לא לכם". הוא הסביר על מה מוצאות שחיים עשרה אלף לירוח שטרלינג כל חודש והוא המשיך:

"בשבועיים האלה שהסדרתם את תמיכתנו, יכולתם להיווכח, מה אהנו מוסיפים יום ליום למנת האוכל שלכם". חוץ מזה הסבירו שארגון הג'וינט משלם לכל המורים, הרופאים, המרצים, האחיות, הרבנים, והפקידים, משכורת מלאה ולכן עזבו את ביתם ובאו. חוץ מזה כל העובדים מבין המעפילים, שהם כעשרה אחוז מכל הנמצאים, מקבלים משכורת מהג'וינט. אמנם תשלום זעום מאד, אבל כעת כשיש שנים עשר אלף אנשים באי הם משלמים לאלף ומאתיים אנשים

משכורת. זה עולה הון תועפות. הוא המשיך ואמר: "אני מקווה שאף אחד מכם לא כתב לקרוביו מה שהתרחש כאן, כי זה לא לכבודנו, ולא לכבודכם". למחרת ההסבר של הג'וינט אידגנו אסיפת עם של כל המחנות והשליחים החליטו שמפקד הגנה ידבר ואחריו אחד המעפילים ואחרי אסיפת העם תהיה הפגנה גדולה נגד האנגלים שהם אשמים בכל מה שהתרחש, כי הם מחזיקים אותנו בשבי נגד כל כללי החוק הבינלאומי. מבין המעפילים בחרו במר זאב שורץ מעפיל מרומניה, שהוא היום מנהל הבנק של פא"י בתיפה-שדיבד עברית יפה והוא נואם בחסד עליון. אחרי אסיפת עם שעברה בהצלחה גדולה יצאה הפגנה עם פלאקטים גדולים נגד האנגלים. האנשים עברו ליד גדר התייל סביב כל המחנות ודרשו לפתוח את שערי המחנות. הכל עבר בשלום, וכך באה לקיצה סערת רחנות. התארגנה הגהלה חדשה שנבחרה ע"י מועצת המחנות הנבחרת. המזכירות הנבחרת נשארה על כנה עד חיסול המחנות, שהיה בפברואר 1949. אז עליתי ארצה גם אני, וכאן התחלתי את החיים החדשים בארצנו הקדושה. בשבת הראשונה ברכתי את ברכת הגומל, וזה היה סיום תלאותי.

קובץ תיעודי **ז** למסירות נפש בתקופת השואה

אגודת "זכור" בישראל

ירושלים תשמ"ח

אוניברסיטת חיפה
 הספרייה-האגף לכתיבת
 8240285 :70

תאריך החזרה

מס' פעולה

אוניברסיטת חיפה
 15-03-1998
 חתומה כתבי עת

785712
 זכור

זכור